

Studia PRAWNICZE

Zeszyt 2(188) 2011
Warszawa 2011

Joanna Bodio ■

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH A ZDOLNOŚĆ PROCESOWA – NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH W SPRAWACH Z ZAKRESU PRAWA OSOBOWEGO I RODZINNEGO

W nauce przyjmuje się, że zdolność procesowa jest odpowiednikiem zdolności do czynności prawnych, co oznacza że osoba fizyczna posiada zdolność procesową w takim zakresie, w jakim wyposażona jest w zdolność do czynności prawnych¹. Istnieją jednak osoby, które pomimo braku albo ograniczonej zdolności do czynności prawnych, mają zdolność procesową. Szczególne przypadki zdolności procesowej występują w - szeroko rozumianych - sprawach rodzinnych

¹ W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 142; W. Broniewicz, *Brak zdolności procesowej i jego skutki w procesie cywilnym*, Nowe Prawo 1967, nr 7-8, s. 929; M. Jędrzejewska i K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Tom I*, Warszawa 2009, s. 243; M. Sychowicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1-366. Tom I*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010, s. 303; P. Telenga [w:] J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki (red.), O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 94; J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk – Jodłowska, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1997, s. 179; A. Zieliński, *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 1996, s. 49; Z. Zieliński, *Zdolność do dokonywania czynności procesowych przez osobę poddaną opiece*, *Palestra* 1982, nr 6-7, s. 17; H. Mądrzak [w:] H. Mądrzak (red.), E. Marszałkowska – Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2003, s. 103; postanowienie SN z dnia 13 października 1982r., III CRN 129/82, Lex nr 8473

oraz w sprawach z zakresu prawa osobowego. Pod pojęcie spraw rodzinnych *sensu largo* mieścić się będą zarówno sprawy rozpoznawane w postępowaniu procesowym (w postępowaniu odrębnym w sprawach ze stosunku między rodzicami a dziećmi), jak i w postępowaniu nieprocesowym (sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli).

Ustalenie wzajemnych relacji zdolności procesowej i zdolności do czynności prawnych wymaga rozważenia kilku kwestii: po pierwsze - czy zdolność procesowa pokrywa się ze zdolnością do czynności prawnych, czy jedynie pozostaje z nią w związku, po drugie - czy możliwe jest posiadanie zdolności procesowej bez zdolności do czynności prawnych i po trzecie - czy osoba nieposiadająca lub posiadająca ograniczoną zdolność do czynności prawnych ma w ogóle zdolność procesową w postępowaniu cywilnym, a jeżeli tak, to czy tzw. pełną, czy ograniczoną. Odpowiedź na te pytania trzeba rozpocząć od zdefiniowania pojęcia zdolności do czynności prawnych i zdolności procesowej.

Kodeks cywilny nie definiuje pojęcia zdolności do czynności prawnych, za to w doktrynie można znaleźć różne jej określenia. Według A. Woltera zdolność do czynności prawnych to zdolność do tego, aby własnym działaniem nabywać prawa oraz zaciągać zobowiązania². Zdaniem S. Grzybowskiego, jest to zdolność do tego, „aby przez czynności prawne swym własnym działaniem nabywać lub utracać prawa albo zaciągać zobowiązania i w ogóle wywoływać skutki prawne”³. Z. Radwański definiuje zdolność do czynności prawnych jako kwalifikację osoby do dokonywania swoistych działań konwencjonalnych, jakimi są czynności prawne⁴, które powodują zmianę sytuacji prawnej tej osoby⁵. S. Szer uważa, że „zdolność do czynności prawnych jest to zdolność dokonywania we własnym imieniu czynności prawnych, czyli zdolność do działania z zamiarem wywołania określonych skutków prawnych, mianowicie ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku prawnego”⁶. Według E. Łętowskiej zdolność do czynności prawnych polega na „nabywaniu praw i obowiązków w zakresie prawa cywilnego przez własne, świadome czyny”⁷. Podobnie E. Skowrońska-Bocian stwierdza, że „zdolność do czynności prawnej osoby fizycznej to możliwość nabywania praw i obowiązków

---

² A. Wolter [w:] A. Wolter, J. Ignatowicz, A. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 155

³ S. Grzybowski [w:] *System prawa cywilnego. Część ogólna*, t. I, pod red. S. Grzybowskiego, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1985, s. 338

⁴ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 140

⁵ T. Sokołowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2009, s. 68

⁶ S. Szer, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1967, s. 100

⁷ E. Łętowska, *Podstawy prawa cywilnego*, Warszawa 1994, s. 69

przez samodzielne składanie oświadczeń woli”⁸. M. Pazdan podkreśla, że zdolność do czynności prawnych stanowi personalne kwalifikacje osoby, uznane przez prawo za przesłanki tej zdolności, od posiadania których prawo uzależnia ważność i skuteczność czynności prawnych zdziałanych przez daną osobę we własnym imieniu oraz inne skutki prawne, a więc chodzi tu o możliwość wywołania skutków tylko przez własne działanie i we własnym imieniu⁹. Natomiast M. Watrakiewicz zdolność do czynności prawnych określa jako zdolność do składania oświadczeń woli we własnym imieniu i ze skutkami prawnymi dla siebie, a A. Doliwa – jako zdolność do tego, aby za pomocą własnych oświadczeń woli, czyli we własnym imieniu, nabywać oraz zbywać prawa i zaciągać zobowiązania cywilnoprawne¹⁰. Zdolność do czynności prawnych zaliczana jest do kategorii tzw. zdolności czynnych, gdyż polega na aktywnym działaniu określonego podmiotu¹¹.

Zdolność procesowa definiowana jest przez kodeks postępowania cywilnego jako zdolność do czynności procesowych (art. 65 § 1 k.p.c.). W doktrynie dodaje się, że jest to możliwość samodzielnego działania i skutecznego dokonywania czynności procesowych w postępowaniu, osobiście lub przez wyznaczonego pełnomocnika¹². Zdolność procesowa obejmuje zarówno czynne, jak i bierne uczestniczenie w czynnościach procesowych, co oznacza, że również inne podmioty postępowania mogą wobec danej osoby dokonywać czynności ze skutkiem prawnym¹³. Zdolność procesową powinien mieć każdy podmiot postępowania procesowego¹⁴, nieprocesowego, egzekucyjnego, czy zabezpieczającego, a więc nie

---

⁸ E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne - część ogólna. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 89

⁹ M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego, Prawo cywilne – część ogólna. T. I*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2007, s. 979; tenże: *Zdolność do czynności prawnych osób fizycznych w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 1967, s. 110

¹⁰ M. Watrakiewicz, *Wiek a zdolność do czynności prawnych*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2003, z. 3, s. 505; A. Doliwa, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2004, s. 227

¹¹ M. Serwach [w:] B. Giesen, W.J. Katner, P. Księżak, B. Lewaszewicz-Petrykowska, R. Majda, E. Michniewicz-Broda, T. Pajor, U. Promińska, M. Pyziak-Szafnicka (red.), W. Robaczyński, M. Serwach, Z. Świderski, M. Wojewoda, *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 171

¹² W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2004, s. 113; J. Jodłowski, *op.cit.*, s. 179; W. Broniewicz, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 142; A. Zieliński, *Zdolność...*, *op.cit.*, s. 15-16; A. Zieliński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 49; H. Mądrzak, *op.cit.*, s. 102

¹³ W. Broniewicz, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 142; H. Mądrzak, *op.cit.*, s. 102; J. Jagieła, *Brak zdolności sądowej i procesowej – jako podstawy wznowienia postępowania*, *Przegląd Sądowy* 2002, nr 2, s. 28; M. Sychowicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1-366. Tom I*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010, s. 303

¹⁴ M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1963, s. 40

tylko strony (powód i pozwany), wnioskodawca i uczestnicy postępowania nieprocesowego, ale także pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy, współuczestnik, interwenient, dłużnik, wierzyciel, czy syndyk. Zdolność podmiotów postępowania do podejmowania czynności procesowych dotyczy wszelkich czynności przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego w całym postępowaniu, takich jak wytaczanie powództw, wnoszenie wniosków (wszczynających postępowanie nieprocesowe, egzekucyjne, czy dowodowych), zaskarżanie orzeczeń sądowych, składanie oświadczeń, udzielanie pełnomocnictwa procesowego¹⁵.

Kodeks postępowania cywilnego nie posługuje się pojęciem pełnej, czy ograniczonej zdolności procesowej. Wskazuje tylko podmioty, które mają zdolność procesową, w tym osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych (art. 65 § 1 k.p.c.) oraz czynności, jakie mogą być podejmowane przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych (art. 65 § 2 k.p.c.). Kodeks nie określa także, które z osób fizycznych nie posiadają zdolności procesowej, a jedynie wskazuje, że osoby takie mogą podejmować czynności procesowe tylko przez swojego przedstawiciela ustawowego (art. 66 k.p.c.). Artykuł 65 § 1 k.p.c. określając podmioty posiadające zdolność procesową odsyła wprost do przepisów kodeksu cywilnego. Osobami posiadającymi zdolność procesową są te, które mają pełną zdolność do czynności prawnych, a więc osoby pełnoletnie (w tym te, które zawarły związek małżeński przed ukończeniem 18 roku życia) i nie ubezwłasnowolnione (art. 10 i 11 k.c. oraz art. 10 k.r.o.). O istnieniu i zakresie zdolności do czynności prawnych osoby fizycznej decyduje: wiek (art. 11, 12 i 15 k.c.), zawarcie małżeństwa przez osobę małoletnią (art. 10 w zw. z art. 11 k.c.), ubezwłasnowolnienie całkowite lub częściowe (art. 12 i 15 k.c.) oraz ustanowienie doradcy tymczasowego (art. 548 i 549 § 1 k.p.c.)¹⁶. Ze względu na to, że zdolność do czynności prawnych jest kategorią prawną, a nie przyrodzoną – nie mają na nią wpływu inne, poza wskazanymi przez ustawodawcę, okoliczności¹⁷. W szczególności na zakres zdolności do czynności prawnych nie wpływa choroba psychiczna, leczenie w poradni zdrowia psychicznego, niedorozwój umysłowy, czy inne zaburzenia stanu psychicznego¹⁸. Oznacza to, że oso-

¹⁵ M. Jędrzejewska i K. Weitz, *op.cit.*, s. 242; M. Sychowicz, *op.cit.*, s. 305; M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w postępowaniu cywilnym*, *op.cit.*, s. 35

¹⁶ S. Grzybowski, *op.cit.*, s. 338; M. Watrakiewicz, *op.cit.*, s. 505; J. Jodłowski, *op.cit.*, s. 156; A. Doliwa, *op.cit.*, s. 228

¹⁷ S. Grzybowski, *op.cit.*, s. 338; M. Serwach, *op.cit.*, s. 172

¹⁸ Wyrok SN z dnia 4 maja 1965r., I CR 81/65, LEX nr 5795; postanowienie SN z dnia 30 marca 1966r., I CZ 18/66, LEX nr 5959; postanowienie SN z dnia 26 sierpnia 1970r., I CZ 84/70, OSNC 1971, nr 5, poz. 90; wyrok SN z dnia 19 maja 1976r., IV PRN 8/76, LEX nr 7828; wyrok SN z dnia 23 września 1999r., II UKN 131/99, OSNC 2001, nr 3, poz. 77; wyrok NSA w Gdańsku z dnia 13 lipca 2001r., I SA/Gd 980/00, LEX nr 53892;

ba fizyczna, która nie została ubezwłasnowolniona (całkowicie lub częściowo), posiada pełną zdolność do czynności prawnych do chwili śmierci¹⁹.

Przyjmuje się, że osoba fizyczna, która ma pełną zdolność do czynności prawnych, może dokonywać wszelkich czynności o charakterze cywilnoprawnym w granicach przysługującej jej zdolności prawnej²⁰. Podjęte przez nią działania mogą dotyczyć majątku oraz osoby uprawnionego, sporządzenia lub odwołania testamentu (art. 944 § 1 k.c.), sprawowania władzy rodzicielskiej, przysposobienia dziecka (art. 114¹ § 1 k.r.o.), pełnienia funkcji opiekuna (art. 148 k.r.o.) lub kuratora (art. 178 § 2 w zw. z art. 148 k.r.o.), czy zaciągania zobowiązań wekslowych²¹.

Ze względu na to, że zdolność procesową osób fizycznych ocenia się według materialnoprawnego kryterium zdolności do czynności prawnych uważa się w doktrynie, że odpowiednio - osoby posiadające pełną zdolność do czynności prawnych mają pełną zdolność procesową, osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych – ograniczoną zdolność procesową, a osoby, które nie mają zdolności do czynności prawnych, nie mają także zdolności procesowej²². Idąc tym tokiem rozumowania, osobami posiadającymi tzw. ograniczoną zdolność procesową są: małoletni, między 13 a 18 rokiem życia (z wyjątkiem tych, którzy zawarli wcześniej związek małżeński), osoby ubezwłasnowolnione częściowo, a także osoby, dla których ustanowiono doradcę tymczasowego (art. 15 k.c., art. 548 § 1 i 549 § 1 k.p.c.). Nie będą miały zdolności procesowej osoby, które nie ukończyły lat trzynastu oraz ubezwłasnowolnione całkowicie (art. 12 k.c.).

Przeniesienie wprost zdolności do czynności prawnych na zdolność procesową nie do końca jednak jest adekwatne. O ile przełożenie to dotyczyć może zakresu podmiotowego tych zdolności, to wątpliwości budzi ich zakres przedmiotowy. Zakresem podmiotowym określam krąg osób posiadających zdolność procesową i zdolność do czynności prawnych, tzw. pełną, ograniczoną lub jej nieposiadających, a przedmiotowym - zakres czynności procesowych dokonywanych przez te osoby w postępowaniu cywilnym. Istnieje bowiem grupa podmiotów, która pomimo posiadania ograniczonej zdolności do czynności prawnych,

---

A. Wolter, *op.cit.*, s. 156; M. Sawczuk, *Zdolność procesowa a stan psychiczny strony*, Nowe Prawo 1959, nr 10, s. 1217; M. Serwach, *op.cit.*, s. 173

¹⁹ M. Serwach, *op.cit.*, s. 175

²⁰ S. Grzybowski, *op.cit.*, s. 350; M. Serwach, *op.cit.*, s. 173-174; A. Wolter, *op.cit.*, s. 162; Z. Radwański, *op.cit.*, s. 257

²¹ M. Serwach, *op.cit.*, s. 173-174

²² W. Broniewicz, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 142, J. Jodłowski, *op.cit.*, s. 179; M. Jędrzejewska i K. Weitz, *op.cit.*, s. 243; A. Doliwa, *op.cit.*, s. 230; P. Telenga, *op.cit.*, s. 94; A. Zieliński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 49; M. Sychowicz, *op.cit.*, s. 306

ma pełną zdolność procesową, tzn. może dokonywać wszystkich czynności procesowych w poszczególnych sprawach (o czym niżej).

Nie ulega wątpliwości, że zakres podmiotowy i przedmiotowy osób posiadających tzw. pełną zdolność procesową, pokrywa się z zakresami pełnej zdolności do czynności prawnych. Te same osoby, które mają pełną zdolność do czynności prawnych, posiadają też pełną zdolność procesową. Osoby posiadające pełną zdolność procesową mogą dokonywać wszelkich czynności procesowych we wszelkiego rodzaju postępowaniach i sprawach, podobnie jak osoby mające pełną zdolność do czynności prawnych są uprawnione do dokonywania wszelkich czynności prawnych. W obu przypadkach, dokonywanie czynności prawnych i procesowych może następować osobiście lub przez pełnomocnika.

Należy rozważyć, czy taka sama analogia istnieje w przypadku ograniczonej zdolności do czynności prawnych i tzw. ograniczonej zdolności procesowej. Analizę tego zagadnienia warto rozpocząć od ustalenia, na czym polega ograniczenie zdolności do czynności prawnych, a na czym zdolności procesowej.

Ograniczenie zdolności do czynności prawnych dotyczy możliwości dokonywania czynności prawnych. Przyjmuje się, że możliwość dokonywania czynności prawnych przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych jest zróżnicowana w zależności od rodzaju czynności²³. M. Watrakiewicz rozróżnia pięć grup takich czynności: 1) czynności prawne, które osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych nie może dokonywać, 2) czynności prawne, które może dokonywać, ale za zgodą przedstawiciela ustawowego, 3) czynności prawne, które może dokonywać samodzielnie, 4) czynności prawne, które może dokonywać samodzielnie, ale po uzyskaniu określonego wieku, 5) czynności prawne, co do których ustawodawca nie rozstrzygnął, czy mogą być dokonywane przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych²⁴.

Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych nie może sporządzić i odwołać testamentu (art. 944 k.c.)²⁵. Za to za zgodą przedstawiciela ustawowego może dokonywać czynności rozporządzających lub zobowiązujących (art. 17 k.c.)²⁶. Ponadto dla pewnych szczególnie ważnych czynności prawnych, których sam przedstawiciel ustawowy nie mógłby dokonać w imieniu ograniczonego w zdolności do czynności prawnych, konieczne jest zezwolenie sądu.

---

²³ M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 1-449*¹¹. Tom I, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2008, s. 99;

²⁴ M. Watrakiewicz, *op.cit.*, s. 516 – podział ten dotyczy małoletnich, którzy mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych

²⁵ S. Grzybowski, *op.cit.*, s. 350; A. Wolter, *op.cit.*, s. 162; E. Łętowska, *op.cit.*, s. 70; T. Sokołowski, *op.cit.*, s. 78

²⁶ Z. Radwański, *op.cit.*, s. 256; M. Watrakiewicz, *op.cit.*, s. 516-518

Zezwolenie sądu potrzebne jest w sprawach dotyczących: dokonywania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu oraz wyrażanie zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko (art. 101 § 3 k.r.o.), sprawowania pieczy nad osobą i majątkiem pozostającego pod opieką (art. 155 i 156 k.r.o.), ustanowienia kurateli (art. 178 k.r.o.)²⁷.

Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może dokonywać pewnych czynności samodzielnie (tj. bez zgody przedstawiciela ustawowego), zwłaszcza gdy nie stanowią one rozporządzenia lub zobowiązania²⁸. W szczególności dotyczy to: możliwości zawierania umów należących do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego (art. 20 k.c.), rozporządzania swoim zarobkiem (art. 21 k.c.), dysponowania przedmiotami danymi jej przez przedstawiciela ustawowego do swobodnego użytku (art. 22 k.c.), zawierania umów zwiększających jej prawa lub zmniejszających obowiązki (np. przyjęcie darowizny, z którą nie są związane żadne zobowiązania)²⁹. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może także być pełnomocnikiem (art. 100 k.c.), ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą (art. 426 k.c.), dokonać aktu przebaczenia (art. 899 § 1, 930 § 2, 1010 § 2 k.c.), wyrażać zgodę na przysposobienie (art. 118 k.r.o.), czy dysponować środkami pieniężnymi zgromadzonymi na jej rachunku (art. 58 pr. bank.)³⁰.

M. Watrakiewicz zauważa, że w pewnym zakresie ustawodawca zmienił granicę wieku wyznaczającą zdolność do czynności prawnych. Artykuł 22 § 3 k.p. zezwala osobie ograniczonej w zdolności do czynności prawnych na nawiązanie stosunku pracy oraz dokonywanie czynności prawnych, które go dotyczą, bez zgody przedstawiciela ustawowego. Jednocześnie z art. 190 k.p. wynika, że zdolność pracowniczą mają osoby, które ukończyły 16 lat³¹. W zakresie stosunku pracy, osoby między 16 a 18 rokiem życia mają zatem pełną zdolność do czynności prawnych, z ograniczeniem wynikającym ze zdania drugiego art. 22 § 3 k.p.³². Natomiast małoletni, który ukończył 13 a nie ukończył 16 lat, na gruncie prawa pracy jest traktowany tak, jakby nie miał zdolności do czynności prawnych³³.

²⁷ Z. Radwański, *op.cit.*, s. 255

²⁸ A. Wolter, *op.cit.*, s. 161; M. Serwach, *op.cit.*, s. 204; A. Doliwa, *op.cit.*, s. 233

²⁹ Z. Radwański, *op.cit.*, s. 256; E. Łętowska, *op.cit.*, s. 71

³⁰ T. Sokołowski, *op.cit.*, s. 79; S. Grzybowski, *op.cit.*, s. 350; M. Serwach, *op.cit.*, s. 204-205; uchwała SN z dnia 13 grudnia 1994r., III CZP 159/94, OSNC 1995, nr 3, poz. 53

³¹ M. Watrakiewicz, *op.cit.*, s. 525

³² J. Jaśkowski [w:] J. Jaśkowski, E. Maniewska, *Komentarz bieżący do art. 22 kodeksu pracy* (Dz.U.98.21.94), LEX/el. 2011

³³ M. Watrakiewicz, *op.cit.*, s. 525

Także na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła szesnaście lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia (art. 77 k.r.o.). A. Sylwestrzak podkreśla, że art. 77 k.r.o. znajduje zastosowanie zarówno względem ojca składającego oświadczenie o uznaniu, jak i matki dziecka, której oświadczenie potwierdzające ojcostwo warunkuje skuteczność aktu uznania. Zdolności do złożenia oświadczenia koniecznego do uznania nie będą miały zatem: osoby małoletnie poniżej szesnastego roku życia, osoby ubezwłasnowolnione całkowicie oraz osoby, które nie zostały ubezwłasnowolnione całkowicie, lecz wobec których istnieją podstawy do całkowitego ubezwłasnowolnienia. Nie mogą one działać osobiście, ani też występować przez przedstawiciela ustawowego³⁴.

Podobnie jest z zawarciem małżeństwa (art. 10 i 11 k.r.o.). Osoba pozostająca pod władzą rodzicielską lub opieką, która ukończyła 16 lat i uzyskała zezwolenie sądu opiekuńczego, może sama – bez zgody opiekuna – zawrzeć związek małżeński. W takiej sytuacji reprezentacja przez opiekuna jako przedstawiciela ustawowego jest niemożliwa, chyba że został on ustanowiony pełnomocnikiem na podstawie art. 6 k.r.o.³⁵. Także rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych mogą uczestniczyć w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu, chyba że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecka postanowi inaczej (art. 96 § 2 k.r.o.).

M. Watrakiewicz wskazuje, że istnieje też grupa czynności prawnych, co do których ustawodawca nie rozstrzygnął, czy mogą być dokonywane przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych. Są to czynności prawne zobowiązujące lub rozporządzające, w których osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych, nie rozporządza swoim prawem albo nie zaciąga zobowiązania³⁶.

Zatem osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych albo nie może w ogóle dokonywać niektórych czynności prawnych i traktowana jest jak osoba niezdolna do czynności prawnych³⁷ albo może dokonywać pewnych czynności osobiście (działając samodzielnie, za zgodą przedstawiciela ustawowego lub za zezwoleniem sądu) lub za pośrednictwem swojego przedstawiciela usta-

---

³⁴ A. Sylwestrzak [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), M. Andrzejewski, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX, 2010

³⁵ J. Marciniak, *Opiekun jako przedstawiciel ustawowy małoletniego*, Annales UMCS, Sectio G, vol. VIII, Lublin 1961, s. 351

³⁶ M. Watrakiewicz, *op.cit.*, s. 526

³⁷ A. Wolter, *op.cit.*, s. 160

wowego³⁸. Samodzielne dokonywanie czynności prawnych powoduje, że osoba taka traktowana jest tak, jakby miała pełną zdolność do czynności prawnych³⁹.

Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie (art. 65 § 2 k.p.c.). Z przepisu wynika zatem, że w sprawach tych osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych ma tzw. pełną zdolność procesową, co oznacza, że może dokonywać samodzielnie wszelkich czynności procesowych (nawet bez zgody swojego przedstawiciela ustawowego). *A contrario* należy uznać, że – co do zasady – w sprawach, w których nie może dokonywać czynności samodzielnie, nie ma ona zdolności procesowej.

M. Sawczuk twierdzi, że ograniczona zdolność procesowa jest *de facto* zdolnością procesową pełną, tzn. zdolnością do wszystkich czynności, ale tylko w pewnych procesach. „Ograniczenie” odnosi się do zakresu spraw, w których zdolność procesowa jest przyznana np. małoletniemu lub osobie ubezwłasnowolnionej częściowo. Dlatego, jego zdaniem, nie powinno się mówić o ograniczonej zdolności procesowej, bo ta nie jest niczym ograniczona, tylko o sprawach, w których określonego podmiotowi „użycza” się zdolności procesowej. Co za tym idzie, pełnoletni nie ubezwłasnowolniony ma zdolność procesową we wszystkich sprawach, a małoletni i ubezwłasnowolniony częściowo (a także osoba, dla której ustanowiono doradcę tymczasowego – podkr. J.B.) ma zdolność procesową do wszystkich czynności procesowych, ale tylko w niektórych sprawach⁴⁰.

K. Korzan aprobując przedstawiony pogląd wyjaśnia, że zdolnością procesową jest zdolność do działania w postępowaniu cywilnym ze wszystkimi skutkami jakie wynikają z prawa procesowego i materialnego. Tak określoną zdolność procesową art. 65 § 1 k.p.c. nakazuje oceniać według kryterium pełnej zdolności do czynności prawnych. Podkreśla on, że z tego właśnie powodu pojęcie zdolności procesowej wiąże się tylko z osobami mającymi pełną zdolność do czynności prawnych, czyli z osobami uprawnionymi do samodzielnego działania. Zakres tej samodzielnności nie jest jednak w prawie materialnym oznaczony w sposób jednolity, bowiem – w określonych wypadkach – prawo do samodzielnego działania przysługuje także osobom mającym ograniczoną zdolność do czynności prawnych, co nie pozostaje bez wpływu na zdolność procesową. Jego zdaniem, w sprawach wynikających z czynności prawnych, które mogą być wykonywane samodzielnie, osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową taką samą, jak osoba z pełną zdolnością do czynności prawnych. Przeto z jednolitego pojęcia zdolności procesowej da się

³⁸ M. Pazdan, *Kodeks cywilny...*, *op.cit.*, s. 99; Z. Radwański, *op.cit.*, s. 255

³⁹ A. Wolter, *op.cit.*, s. 161

⁴⁰ M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w postępowaniu cywilnym*, *op.cit.*, s. 53

wyodrębnić pełną zdolność procesową we wszystkich sprawach i pełną zdolność procesową w niektórych sprawach⁴¹.

Podobnie W. Broniewicz uważa, że ograniczenie zdolności procesowej oznacza, iż osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych może uczestniczyć wprawdzie we wszystkich czynnościach procesowych, ale tylko w procesach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie. W innych procesach, osoba taka nie może uczestniczyć w żadnych czynnościach⁴². Według J. Jodłowskiego i H. Mądrzaka, ograniczona zdolność procesowa także polega nie na ograniczeniu czynności procesowych, jakich może dokonywać osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych, ale na ograniczeniu rodzajów spraw, w jakich może ona działać samodzielnie. Natomiast w pozostałych sprawach, osoby ograniczone w zdolności do czynności prawnych mogą podejmować czynności procesowe tylko przez swojego przedstawiciela ustawowego⁴³. Zatem osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, w sprawach, które wynikają z czynności, których może dokonywać samodzielnie, posiada zdolność procesową w pełnym zakresie⁴⁴.

M. Sychowicz podkreśla, że kodeks postępowania cywilnego nie zna zdolności procesowej ograniczonej do pewnych tylko czynności procesowych, ani nie przyznaje zdolności procesowej z wyłączeniem określonych czynności procesowych. Wyjątkowe przepisy upoważniające do podjęcia konkretnych czynności procesowych (np. 560 § 1 k.p.c.), nie oznaczają przyznania ograniczonej do niej zdolności procesowej⁴⁵. Skoro zatem ograniczona zdolność procesowa polega nie na ograniczeniu czynności procesowych w sprawie, a na dokonywaniu wszystkich czynności procesowych w ograniczonych rodzajach spraw, to należy zastanowić się, czy w ogóle można mówić o ograniczonej zdolności procesowej, czy o pełnej zdolności procesowej lub po prostu zdolności procesowej w niektórych sprawach. Dlatego też w dalszej części artykułu posługuję się pojęciem tzew. ograniczonej zdolności procesowej.

Porównując zakres przedmiotowy ograniczonej zdolności do czynności prawnych z zakresem tzw. ograniczonej zdolności procesowej, należy stwierdzić, że nie do końca się one pokrywają. Ograniczenie zdolności do czynności prawnych dotyczy możliwości dokonywania niektórych czynności prawnych.

---

⁴¹ K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, s. 115-116; tenże: *Podmioty postępowania nieprocesowego (cz. II)*, Rejent 2005, nr 3, s. 28-29

⁴² W. Broniewicz, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 142; tenże: *Brak...*, *op.cit.*, s. 929

⁴³ J. Jodłowski, *op.cit.*, s. 179-180; H. Mądrzak, *op.cit.*, s. 103; P. Telenga, *op.cit.*, s. 94

⁴⁴ M. Jędrzejewska, K. Weitz, *op.cit.*, s. 243; J. Marciniak, *op.cit.*, s. 372

⁴⁵ M. Sychowicz, *op.cit.*, s. 305

Podczas gdy przy tzw. ograniczonej zdolności procesowej osoba fizyczna może dokonywać wszystkich czynności procesowych (czyli ma pełną zdolność procesową), ale tylko w niektórych sprawach.

1. Zdolność procesowa rodziców dziecka w niektórych sprawach ze stosunku między rodzicami a dziećmi – art. 453¹ k.p.c.

Rodzicom dziecka mającym ograniczoną zdolność do czynności prawnych, przyznano zdolność procesową do dochodzenia ustalenia lub zaprzeczenia pochodzenia dziecka oraz ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa. Przyznanie zdolności procesowej uwarunkowane jest spełnieniem dwóch przesłanek - małoletni muszą ukończyć 16 lat i nie mogą istnieć podstawy do ich całkowitego ubezwłasnowolnienia.

Szesnastoletni rodzice dziecka mogą więc samodzielnie wnieść pozwy w sprawach o ustalenie pochodzenia dziecka (czyli o ustalenie ojcostwa i o ustalenie macierzyństwa) oraz o zaprzeczenie pochodzenia dziecka (tj. o ustalenie nieistnienia określonego stosunku prawnego wobec tego, że nie zachodzi domniemanie pochodzenia określonego dziecka od męża matki; o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa; o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z uznania ojcostwa w sytuacji, gdy zachodziła tzw. nieważność bezwzględna uznania ojcostwa oraz o zaprzeczenie macierzyństwa)⁴⁶. Kodeks postępowania cywilnego rozszerza rodzaje spraw, w których osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może występować osobiście. Nie są to zatem tylko sprawy wynikające z czynności prawnych, których można wykonywać samodzielnie.

Osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych w wymienionych sprawach mają tzw. pełną zdolność procesową. Mogą one zatem skutecznie dokonywać samodzielnie wszelkich czynności procesowych (jak np. udzielanie pełnomocnictwa, wnoszenie wniosków, czy zaskarżanie orzeczeń sądowych). Do dokonania tych czynności nie jest więc wymagana zgoda ich przedstawiciela ustawowego, ani sądu opiekuńczego. Czynność prawna ściśle osobista, dokonana przez opiekuna w imieniu osoby poddanej jego pieczy, jest pozbawiona skutków prawnych⁴⁷.

---

⁴⁶ J. Bodio [w:] J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki (red.), O. Marcewicz, P. Tęla, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 540

⁴⁷ J. Marciniak, *op.cit.*, s. 352

Należy jednak podkreślić, że krąg osób mających zdolność procesową w sprawach dotyczących ustalenia lub zaprzeczenia pochodzenia dziecka oraz ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa nie odnosi się do wszystkich osób o ograniczonej zdolności do czynności prawnych. Zdolność procesową mają tylko rodzice dziecka, którzy ukończyli 16 rok życia, są ubezwłasnowolnieni częściowo albo ustanowiono dla nich doradcę tymczasowego. Jeżeli rodzice dziecka są ubezwłasnowolnieni całkowicie, albo mają mniej niż 16 lat, wytoczenie powództwa w wymienionych sprawach, jak również dokonywanie innych czynności procesowych może być dokonane jedynie przez ich przedstawiciela ustawowego (opiekuna lub rodzica, jeżeli osoba ubezwłasnowolniona pozostaje jeszcze pod władzą rodzicielską). Opiekun do dokonania takich czynności powinien uzyskać zgodę sądu opiekuńczego (art. 156 k.r.o.)⁴⁸. Wynika z tego, że w sprawach dotyczących ustalenia lub zaprzeczenia pochodzenia dziecka oraz ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa, osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, w wieku między 13 a 16 rokiem życia została zrównana z osobą nieposiadającą zdolności do czynności prawnych (ubezwłasnowolnioną całkowicie, albo poniżej 13 roku życia), co oznacza, że nie ma ona zdolności procesowej.

2. Zdolność procesowa ubezwłasnowolnionego

Postępowanie o ubezwłasnowolnienie toczy się w interesie osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie (całkowite lub częściowe - art. 13 i 16 k.c.)⁴⁹. W związku z tym, osoba ta może uczestniczyć w postępowaniu dotyczącym jej ubezwłasnowolnienia. Z art. 546 § 1 pkt 1 k.p.c. wynika, że jest ona uczestnikiem z mocy prawa, tj. bez konieczności podejmowania w tym zakresie jakichkolwiek czynności procesowych sądu lub wnioskodawcy, a nawet wtedy, gdy nie bierze udziału w postępowaniu⁵⁰. Poza zakresem artykułu pozostaje, sporna w doktrynie kwestia, czy osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie może sama zgłosić taki wniosek⁵¹. Do czasu ubezwłasnowolnienia ma ona bowiem pełną zdolność do czynności prawnych, a tym samym pełną zdol-

⁴⁸ Z. Krzemiński, *Postępowanie odrębne w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi*, Warszawa 1978, s. 23

⁴⁹ K. Lubiński, *Podmioty legitymowane do zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania o ubezwłasnowolnienie*, Palestra 1973, nr 9, s. 29

⁵⁰ J. Bodio, *op.cit.*, s. 710

⁵¹ Por. K. Lubiński, *Podmioty...*, *op.cit.*, s. 28-29; tenże: *Postępowanie o ubezwłasnowolnienie*, Warszawa 1979, s. 53; K. Korzan, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 355; postanowienie SN z dnia 20 października 1965r., II CR 273/65, OSN 1966, nr 7-8, poz. 124

ność procesową, chyba że w trakcie postępowania o ubezwłasnowolnienie ustanowiono dla niej doradcę tymczasowego. Ustanowienie doradcy tymczasowego powoduje ograniczenie w zdolności do czynności prawnych na równi z osobą ubezwłasnowolnioną częściowo (art. 549 k.p.c.). Pomimo ustanowienia doradcy tymczasowego, osoba, której dotyczy wnioszek o ubezwłasnowolnienie może sama zaskarżać postanowienia sądu, w tym postanowienie zarządzające oddanie jej pod obserwację w zakładzie leczniczym, czy o przedłużeniu terminu obserwacji⁵². Osoba taka bierze udział we wszelkich czynnościach postępowania o ubezwłasnowolnienie, a zatem należy jej doręczać pisma procesowe i zawiadamiać o terminach rozprawy. Dopuszczalność dokonywania czynności procesowych wynika z art. 546 § 1 pkt 1 k.p.c.⁵³.

Natomiast bez wpływu na zdolność do czynności prawnych, a tym samym zdolność procesową, pozostaje ustanowienie dla osoby, której dotyczy wnioszek o ubezwłasnowolnienie, w trakcie postępowania kuratora⁵⁴.

Ubezwłasnowolnienie częściowe skutkuje ograniczeniem zdolności do czynności prawnych i ustanowieniem kuratora. Zakres działania kuratora jest sporny. K. Piasecki, K. Lubiński i T. Sokołowski twierdzą, że kurator osoby ubezwłasnowolnionej ma kompetencję do jej reprezentowania oraz do zarządu jej majątkiem tylko wtedy, gdy postanowi tak sąd opiekuńczy. Wskazuje na to treść art. 181 k.r.o.⁵⁵. Natomiast zdaniem Sądu Najwyższego, kuratorowi ustanowionemu zgodnie z art. 16 § 2 k.c., nie jest w tym celu potrzebne szczególne upoważnienie sądu opiekuńczego. Może on działać także w sprawach dotyczących zarządu majątkiem osoby ubezwłasnowolnionej częściowo⁵⁶. Podobne stanowisko zajmuje M. Serwach, według której takie działanie kuratora zapewni osobie ubezwłasnowolnionej możliwość aktywnego udziału w obrocie cywilnoprawnym⁵⁷.

Zgoda kuratora nie jest wymagana nie tylko przy dokonywaniu tych czynności, które osoba ubezwłasnowolniona częściowo może wykonywać samodzielnie, ale także przy niektórych czynnościach z zakresu prawa rodzinnego, np. do złożenia wniosku o zezwolenie na zawarcie małżeństwa (art. 11 k.r.o.). Chyba że zachodzi przypadek określony w art. 12 k.r.o., tzn. że osoba taka jest dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym. W takim przypadku

⁵² M. Serwach, *op.cit.*, s. 189

⁵³ K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 52

⁵⁴ *Ibidem*, s. 49

⁵⁵ K. Piasecki, *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część ogólna*, Kraków 2003, s. 142; K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 53; T. Sokołowski, *op.cit.*, s. 83-84

⁵⁶ Postanowienie SN z dnia 30 września 1977 r., III CRN 132/77, OSNC 1978, nr 11, poz. 204

⁵⁷ M. Serwach, *op.cit.*, s. 203

do zawarcia małżeństwa konieczne byłoby zezwolenie sądu⁵⁸. W postępowaniu tym osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową na podstawie art. 573 k.p.c.⁵⁹. Sąd wydaje postanowienie zezwalające na zawarcie małżeństwa, jeżeli stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa (art. 12 k.r.o.).

W sprawach dotyczących osoby częściowo ubezwłasnowolnionego, ma on zdolność procesową i może działać sam w procesie, tzn. może samodzielnie podejmować wszystkie czynności wchodzące w skład postępowania sądowego - tak jak osoba posiadająca pełną zdolność procesową, włącznie z ustanowieniem pełnomocnika procesowego oraz z możliwością usunięcia kuratora od zastępstwa osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, jeżeli składa on oświadczenia sprzeczne z jej wolą⁶⁰. Podobnie zachowuje zdolność procesową w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie całkowite małoletni pomimo posiadania przedstawiciela ustawowego⁶¹.

Ubezwłasnowolnienie całkowite powoduje utratę zdolności do czynności prawnych i konieczność ustanowienia dla ubezwłasnowolnionego przedstawiciela ustawowego – opiekuna, chyba że osoba taka pozostaje jeszcze pod władzą rodzicielską. Niezależnie od tego, czy postępowanie toczyło się wobec osoby, która posiadała pełną czy też ograniczoną zdolność do czynności prawnych, od chwili wydania orzeczenia sądowego traktowana jest ona jak osoba, która nie ukończyła 13. roku życia, a więc nie może samodzielnie występować w obrocie prawnym⁶². M. Serwach podkreśla, że osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może sporządzić ani odwołać testamentu, sprawować opieki lub dokonać przysposobienia, czy zawrzeć związku małżeńskiego. Ubezwłasnowolnienie całkowite nie prowadzi natomiast do powstania jakichkolwiek ograniczeń w sferze działalności artystycznej, literackiej czy twórczej, osobie tej przysługuje także pełna ochrona dóbr osobistych⁶³.

Powołane skutki prawne następują z chwilą uprawomocnienia się postanowienia orzekającego ubezwłasnowolnienie. Postanowienie o ubezwłasnowolnieniu (całkowitym lub częściowym) ma charakter konstytutywny, ze skutkiem

---

⁵⁸ A. Zielonacki [w:] H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), M. Andrzejewski, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX, 2010.

⁵⁹ K. Korzan, *Glosa do postanowienia SN z dnia 8 IX 1970, II CZ 115/70*, Państwo i Prawo 1972, z. 11, s. 162

⁶⁰ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 8 września 1970r., II CZ 115/70, OSNC 1971, nr 6, poz.104 oraz K. Korzan, *Glosa...*, *op.cit.*, s. 162-163

⁶¹ K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 54

⁶² M. Serwach, *op.cit.*, s. 192

⁶³ *Ibidem*, s. 193

ex nunc, a więc nie dotyczy czynności, które już zostały dokonane⁶⁴. Czynności te mogą być jednak skutecznie podważone w oparciu o przepisy odnoszące się do wad oświadczenia woli, w szczególności na podstawie art. 82 k.c.⁶⁵.

Jednakże osoba ubezwłasnowolniona jest uprawniona do zaskarżania postanowień nawet wówczas, gdy ustanowiony został doradca tymczasowy albo kurator (art. 560 § 1 k.p.c.). Oznacza to, że ubezwłasnowolniony ma w zakresie zaskarżania orzeczeń zdolność procesową, zarówno przed, jak i po uprawomocnieniu się postanowienia o ubezwłasnowolnieniu. Skutek prawny w postaci ograniczenia lub utraty zdolności do czynności prawnych następuje po uprawomocnieniu się postanowienia o ubezwłasnowolnieniu. Do tego czasu osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie ma pełną zdolność do czynności prawnych i pełną zdolność procesową, gdyż – jak wspomniano – na ich zakres nie mają wpływu zaburzenia psychiczne (chyba że ustanowiony został dla niej doradca tymczasowy). Może ona zatem zaskarżać nieprawomocne orzeczenia. Po uprawomocnieniu się postanowienia o ubezwłasnowolnieniu, ubezwłasnowolniony może udzielić pełnomocnictwa do zaskarżania orzeczeń w drodze skargi kasacyjnej, a także składać wniosek o zmianę lub uchylenie ubezwłasnowolnienia (o czym niżej).

Wprawdzie zgodnie z art. 66 k.p.c. osoba nie mająca zdolności procesowej może podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego, a przepis ten dotyczy nie tylko osób nie mających w ogóle zdolności do czynności prawnych, lecz odnosi się także do sytuacji, gdy chodzi o sprawy wynikające z czynności, których określona osoba nie może dokonać samodzielnie, a więc i do częściowo ubezwłasnowolnionego⁶⁶. To należy podkreślić, że Kodeks postępowania cywilnego nie różnicuje, czy prawo do zaskarżania postanowień ma osoba ubezwłasnowolniona częściowo, czy całkowicie. Należy więc zastanowić się, czy możliwe jest dokonywanie czynności procesowych w postaci zaskarżania orzeczeń, przez osobę nie mającą zdolności do czynności prawnych - ubezwłasnowolnionego całkowicie.

Osoba nieposiadająca zdolności do czynności prawnych nie może samodzielnie występować w obrocie cywilnoprawnym, co odnosi się do wszystkich czynności zarówno jednostronnych, jak i dwustronnych, rozporządzających oraz zobowiązujących, odpłatnych lub pod tytułem darmym⁶⁷. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest

⁶⁴ Wyrok SN z dnia 30 kwietnia 1964 r., I PR 143/64, OSNC 1965, nr 6, poz. 97

⁶⁵ M. Serwach, *op.cit.*, s. 194

⁶⁶ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 8 września 1970r., II CZ 115/70, OSNC 1971, nr 6, poz.104

⁶⁷ M. Serwach, *op. cit.*, s. 195

nieważna, z wyjątkiem art. 14 § 2 k.c. Inaczej jest w przypadku czynności procesowych, dotyczących osoby ubezwłasnowolnionego, podejmowanych przez niego w toku postępowania, które są ważne i skuteczne.

Jak wspomniano, osoba, która ma być ubezwłasnowolniona może zaskarżać wszystkie postanowienia sądu wydawane w trakcie postępowania do czasu ich uprawomocnienia się. Może zaskarżyć w drodze apelacji postanowienie o ubezwłasnowolnieniu, czy w drodze zażalenia – postanowienie w przedmiocie ustanowienia i odwołania doradcy tymczasowego (art. 551 § 2 i 560 k.p.c.). Może także wystąpić z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia (art. 559 § 3 k.p.c.), które – co podkreśla K. Korzan – nie jest zaskarżeniem orzeczenia w ścisłym tego słowa znaczeniu⁶⁸.

Przepisy art. 559 § 3 i 560 k.p.c. są zatem przepisami szczególnymi w stosunku do art. 65 i 66 k.p.c. Z literalnego brzmienia art. 559 § 3 i 560 k.p.c. wynika, że prawo do „zaskarżania” – nieprawomocnych i prawomocnych - postanowień dotyczących ubezwłasnowolnienia ma zarówno osoba ubezwłasnowolniona całkowicie (niemająca zdolności do czynności prawnych), jak i częściowo (posiadająca ograniczoną zdolność do czynności prawnych). Oznacza to, że przy zaskarżaniu postanowień o ubezwłasnowolnienie, osoba ubezwłasnowolniona (całkowicie i częściowo) ma zdolność procesową. Wskazuje na to możliwość wniesienia nie tylko przez ubezwłasnowolnionego częściowo - wniosku o zmianę ubezwłasnowolnienia na całkowite, ale i przez ubezwłasnowolnionego całkowicie - wniosku o zmianę ubezwłasnowolnienia na częściowe (art. 559 § 2 k.p.c.). Zarówno ubezwłasnowolniony częściowo, jak i całkowicie może też wnieść wniosek o uchylenie ubezwłasnowolnienia. Zatem ograniczenie lub brak zdolności do czynności prawnych nie powoduje w tym przypadku braku zdolności procesowej (tak samo: K. Korzan⁶⁹). Nadto, zakładając racjonalność ustawodawcy, gdyby zaskarżanie postanowień dotyczących ubezwłasnowolnienia było przewidziane tylko dla osób ubezwłasnowolnionych częściowo, znalazłoby to odzwierciedlenie w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego.

Przyjmuje się, że art. 560 k.p.c. ma zastosowanie do wszystkich spraw o ubezwłasnowolnienie, a więc zarówno do spraw orzekających ubezwłasnowolnienie, jak i do spraw o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia⁷⁰. Chociaż warto wskazać, że art. 559 § 3 k.p.c. odrębnie reguluje możliwość wystąpienia z wnioskiem o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia samemu ubezwłasnowolnionemu. Należy także podkreślić, że postępowanie o uchylenie lub zmia-

⁶⁸ K. Korzan, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 373

⁶⁹ K. Korzan, *Podmioty...*, *op.cit.*, s. 37

⁷⁰ Uchwała (7) SN z dnia 10 listopada 1969 r., III CZP 56/69, OSNC 1970, nr 7–8, poz. 118

nę ubezwłasnowolnienia nie jest kontynuacją toczącego się poprzednio postępowania o ubezwłasnowolnienie (choć stosuje się do niego przepisy normujące to postępowanie) i nie stanowi środka zaskarżenia orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu, lecz jest środkiem prawnym i spełnia funkcje podobną do przewidzianej w art. 560 k.p.c.⁷¹. Uchylenie lub zmiana rodzaju ubezwłasnowolnienia możliwe są w sytuacji, gdy istnieje prawomocne postanowienie orzekające ubezwłasnowolnienie i gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono. Przepis art. 559 § 1 k.p.c. nie zezwala natomiast opierać wniosków o uchylenie ubezwłasnowolnienia na tej podstawie, że zdaniem wnioskodawcy poprzednie postanowienie było nietrafne⁷². K. Lubiński podkreśla, że osoba ubezwłasnowolniona może tak samo zaskarżać postanowienia o ubezwłasnowolnieniu w celu obrony przed orzeczeniem ubezwłasnowolnienia, jak i w celu obrony przed nieuzasadnionym trwaniem ubezwłasnowolnienia, niezależnie od woli jej przedstawiciela ustawowego. Dlatego też art. 560 k.p.c. stosuje się w postępowaniu o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia, a ubezwłasnowolniony (jako uczestnik z mocy prawa) jest uprawniony do zaskarżania wydanych w tym postępowaniu postanowień, nawet wtedy, gdy postępowanie o uchylenie ubezwłasnowolnienia toczy się z urzędu. Działanie w tym postępowaniu obok ubezwłasnowolnionego, posiadającego pełną zdolność procesową, jego przedstawiciela ustawowego stwarza wypadek tzw. podwójnej reprezentacji⁷³.

Prawo do samodzielnego zaskarżania postanowień wydanych w trakcie postępowania o ubezwłasnowolnienie, ma ubezwłasnowolniony również bez udziału lub zgody kuratora, a nawet wbrew jego woli⁷⁴. Może on także udzielić pełnomocnictwa do zaskarżania postanowień o ubezwłasnowolnieniu, co ma znaczenie przy wnoszeniu skargi kasacyjnej (ze względu na przymus adwokacko – radcowski)⁷⁵. Sąd Najwyższy uważa, że skoro art. 560 k.p.c. zezwala na zaskarżanie postanowień

⁷¹ K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 200

⁷² Postanowienie SN z dnia 5 lipca 1972 r., II CR 206/72, LEX nr 7100; J. Bodio, *op.cit.*, s. 721

⁷³ K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 202 i 210

⁷⁴ Orzeczenie SN z dnia 10 października 1957r., III CR 478/57, OSN 1959, nr 1, poz. 22; uchwała SN (7) z dnia 10 listopada 1969r., III CZP 56/69, OSN 1970, nr 7-8, poz. 118; postanowienie SN z dnia 1 października 1999r., II CKN 657/99, Prokuratura i Prawo – wkł. 2000, nr 3, poz. 27; E. Wengerek [w:] J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973, s. 111

⁷⁵ Orzeczenie SN z dnia 10 października 1957 r., 3 CR 478/57, OSN 1959, nr 1, poz. 22; postanowienie SN z dnia 24 stycznia 1968r., I CR 631/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 153; postanowienie SN z dnia 1 października 1999r., II CKN 657/99, Prokuratura i Prawo - wkł. 2000, nr 3, poz. 27; J. Gudowski [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające. Tom 3*, Warszawa 2009, s. 147

o ubezwłasnowolnieniu samemu ubezwłasnowolnionemu, niezależnie od rodzaju zaburzeń psychicznych i stopnia zdolności kierowania swoim postępowaniem, to tym samym może on skutecznie upoważnić do zaskarżania inną osobę, udzielając jej pełnomocnictwa procesowego⁷⁶.

Natomiast zdaniem. J. Gudowskiego, wniosek o wznowienie postępowania może w imieniu ubezwłasnowolnionego złożyć tylko jego przedstawiciel ustawowy, gdyż ubezwłasnowolniony może wnosić tylko środki odwoławcze, a nie nadzwyczajne środki zaskarżenia (odmiennie: K. Lubiński; art. 560 § 2 k.p.c.)⁷⁷. Wydaje się jednak, że skoro ubezwłasnowolniony ma zdolność procesową w postępowaniu dotyczącym ubezwłasnowolnienia oraz w postępowaniu o zmianę lub uchylenie ubezwłasnowolnienia, które dotyczy przecież prawomocnych postanowień, skoro ma możliwość wnoszenia zwykłych środków odwoławczych oraz skargi kasacyjnej (przez możliwość udzielenia pełnomocnictwa adwokatowi lub radcy prawnemu), to powinien także mieć możliwość wznowienia postępowania. Stąd wniosek *de lege ferenda* o zmianę przepisów w tym zakresie. Wszakże umożliwienie ubezwłasnowolnionemu zaskarżania postanowień dotyczących jego ubezwłasnowolnienia ma na celu nie tylko zapewnienie ochrony praw tego szczególnego uczestnika postępowania, ale także ochronę interesu społecznego⁷⁸.

Podkreślić należy, że osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie ma zdolności do czynności prawnych nawet wtedy, gdy odzyskała sprawność umysłową, bowiem do uzyskania tego przymiotu (choćby w ograniczonym zakresie) niezbędne jest uchylenie lub zmiana postanowienia orzekającego jej ubezwłasnowolnienie⁷⁹. Ubezwłasnowolniony (częściowo lub całkowicie) ma jednak pełną zdolność procesową, ale wyłącznie w sprawach dotyczących jego ubezwłasnowolnienia, co oznacza, że nie ma zdolności procesowej lub ma tzw. ograniczoną zdolność procesową – w zależności od rodzaju ubezwłasnowolnienia - w innych sprawach. Wyjątkiem są sprawy między rodzicami a dziećmi i sprawy o zezwolenie na zawarcie małżeństwa, w których zdolność procesową ma także osoba ubezwłasnowolniona częściowo (579 i n. k.p.c. i art. 561 § 2 k.p.c. w zw. z art. 65 § 2 k.p.c. i art. 12 § 1 k.r.o.).

⁷⁶ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 24 stycznia 1968r., I CR 631/67, OSNC 1968, nr 8-9, poz. 153

⁷⁷ J. Gudowski, *op.cit.*, s. 146; uchwała (7) SN z dnia 10 listopada 1969r., III CZP 56/69, OSNC 1970, nr 7-8, poz. 118; postanowienie SN z dnia 18 września 2001r., V CZ 131/01, LEX nr 553752; uchwała Izby Cywilnej SN z dnia 14 października 2004 r., III CZP 37/04, OSNC 2005, nr 3, poz. 42; K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 208

⁷⁸ K. Lubiński, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 39

⁷⁹ M. Serwach, *op.cit.*, s. 173

3. Zdolność procesowa małoletniego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych – art. 573 k.p.c.

Artykuł 573 § 1 k.p.c., stanowiąc wyjątek od art. 65 k.p.c., przyznaje osobie pozostającej pod władzą rodzicielską, opieką lub kuratelą pełną zdolność procesową, tj. zdolność do podejmowania czynności w postępowaniu dotyczącym jej osoby, chyba że nie ma ona zdolności do czynności prawnych. Oznacza to, że w postępowaniu nieprocesowym, w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli, nie mają zdolności procesowej osoby poniżej 13 roku życia i ubezwłasnowolnione całkowicie. Małoletni poniżej 13 roku życia może podejmować czynności procesowe tylko przez przedstawiciela ustawowego⁸⁰. Natomiast w szerszym zakresie, niż w postępowaniu procesowym, art. 573 k.p.c. przyznaje zdolność procesową małoletniemu, który ukończył 13 lat, ale tylko w sprawach dotyczących jego osoby, rozpoznawanych wyłącznie w postępowaniu przed sądem opiekuńczym⁸¹.

Będą to w szczególności sprawy o zezwolenie na zawarcie małżeństwa (art. 561 § 1 k.p.c.), a także sprawy ze stosunków między rodzicami a dziećmi, a więc: 1) sprawy związane z władzą rodzicielską (przyznanie, powierzenie wykonania, ograniczenie, zawieszenie, pozbawienie i przywrócenie władzy rodzicielskiej, ustalenie, ograniczenie albo zakazanie kontaktów z dzieckiem), a także zmiany rozstrzygnięć w tym przedmiocie, zawarte w wyroku orzekającym rozwód, separację, unieważnienie małżeństwa lub ustalającym pochodzenie dziecka (art. 579 i 582¹ k.p.c.), 2) sprawy dotyczące uznania ojcostwa (art. 581 k.p.c.), 3) rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka, co do których brak porozumienia między rodzicami (art. 582 k.p.c.), 4) zezwolenie na dokonanie przez rodziców czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub na wyrażenie zgody przez rodziców na dokonanie takiej czynności przez dziecko (art. 583 k.p.c.), 5) nadanie dziecku nazwiska (art. 584 k.p.c.), 6) sprawy o przysposobienie (art. 585 i n. k.p.c.) oraz sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹ i n. k.p.c.).

Artykuł 573 k.p.c. nie ma zastosowania w sprawach dotyczących majątku małoletniego oraz w postępowaniu, które nie dotyczy jego osoby⁸².

⁸⁰ A. Rydzewski, *Problematyka uczestnictwa małoletnich w postępowaniu przed sądem opiekuńczym w sprawach z zakresu „władzy rodzicielskiej”*, Rejent 1997, nr 11, s. 100

⁸¹ A. Zieliński, *Zdolność...*, *op.cit.*, s. 22; J. Gudowski, *op.cit.*, s. 190; K. Korzan, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 116; Z. Bidziński, J. Serda, *Wybrane zagadnienia postępowania w sprawach rodzinnych, opiekuńczych i kurateli*, Nowe Prawo 1966, nr 1, s. 80

⁸² E. Wengerek, *op.cit.*, s. 145; A. Zieliński, *Zdolność...*, *op.cit.*, s. 22

H. Dolecki podkreśla, że w wymienionych sprawach dziecko, które ukończyło 13 lat posiada pełną zdolność procesową, a więc jest uprawnione do osobistego działania i nie musi być reprezentowane ani przez rodziców ani przez opiekuna. Kwestia reprezentacji wchodzi w grę tylko wówczas, gdy postępowanie takie dotyczy osoby nie mającej ukończonego 13 roku życia⁸³, albo gdy postępowanie dotyczy mienia małoletniego.

Osobisty udział małoletniego może być ograniczony lub wyłączony tylko ze względów wychowawczych (art. 572 § 2 k.p.c.). Przepis ten może znaleźć zastosowanie jedynie wtedy, gdy małoletni, który ukończył 13 lat, jest uczestnikiem postępowania według art. 510 k.p.c.⁸⁴. Wydanie postanowienia o wyłączeniu udziału małoletniego w postępowaniu powoduje wstąpienie do sprawy jego przedstawiciela ustawowego, gdyż znajduje się on w takiej samej sytuacji, jak małoletni, który nie ukończył 13 lat⁸⁵. W doktrynie przyjmuje się bowiem, że przyznanie osobie wymienionej w art. 573 k.p.c. zdolności do działania w postępowaniu, nie pozbawia przedstawiciela ustawowego udziału w sprawie, gdyż jest on uczestnikiem z mocy prawa (art. 576 k.p.c.)⁸⁶. A. Zieliński podkreśla, że uprawnienie to jest zupełnie niezależne od uprawnienia samego małoletniego i odnosi się do wszystkich spraw z wyjątkiem spraw o ustanowienie opieki⁸⁷. Jeżeli jednak postępowanie dotyczy osoby, która powinna znajdować się pod pieczęą przedstawiciela ustawowego, a ten nie został ustanowiony, to art. 573 § 1 k.p.c. odnosi się także do tej osoby⁸⁸. Jednakże postępowanie może toczyć się dalej dopiero po ustanowieniu przedstawiciela ustawowego⁸⁹. K. Korzan podkreśla, że osoby wymienione w art. 573 k.p.c. mają prawo usunąć przedstawiciela ustawowego od działania w sprawie, jeżeli ten składa oświadczenie sprzeczne z jej wolą⁹⁰.

Zdaniem E. Wengereka, osoby, które nie mają zdolności do czynności prawnych i na skutek tego pozbawione są zdolności procesowej, nie mogą skutecznie działać w postępowaniu. Są one uczestnikami, jeżeli postępowanie dotyczy ich praw, ale reprezentuje ich przedstawiciel ustawowy. W sytuacji, gdy zachodzi

⁸³ H. Dolecki, *Sytuacja prawna małoletniego w postępowaniu przed sądem opiekuńczym w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej*, Nowe Prawo 1976, nr 11, s. 1522

⁸⁴ A. Rydzewski, *op.cit.*, s. 100

⁸⁵ J. Gudowski, *op.cit.*, s. 190; A. Rydzewski, *op.cit.*, s. 100

⁸⁶ E. Wengerek, *op.cit.*, s. 145; J. Gudowski, *op.cit.*, s. 190; A. Zieliński, *Zdolność...*, *op.cit.*, s. 24; odmiennie: H. Dolecki, *op.cit.*, s. 1522

⁸⁷ A. Zieliński, *Zdolność...*, *op.cit.*, s. 24

⁸⁸ T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 506-10888. Tom II*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 186; J. Gudowski, *op.cit.*, s. 190; E. Wengerek, *op.cit.*, s. 145; uzasadnienie orzeczenia SN z dnia 11 stycznia 1957r., 2 CR 1014/56, OSPiKA 1958, nr 6, poz. 147

⁸⁹ E. Wengerek, *op.cit.*, s. 145

⁹⁰ K. Korzan, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 117

możliwość sprzeczności interesów dziecka (lub osoby pozostającej pod opieką) i przedstawiciela ustawowego, sąd opiekuńczy powinien ustanowić kuratora dla reprezentowania dziecka (lub osoby pozostającej pod opieką)⁹¹.

Podsumowanie

Brak wskazania w Kodeksie postępowania cywilnego osób posiadających zdolność procesową, powoduje konieczność odesłania w tym zakresie do przepisów materialnoprawnych. Kodeks postępowania cywilnego wprowadza jednak wyjątki od zasady, że przepisy prawa materialnego o zdolności do czynności prawnych, określają zdolność procesową⁹². Zakres przedmiotowy zdolności do czynności prawnych nie do końca pokrywa się z zakresem zdolności procesowej. Jak wspomniano, te same osoby, które mają pełną zdolność do czynności prawnych, mają też tzw. pełną zdolność procesową. Jednakże niektóre osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych (ubezwłasnowolnieni częściowo lub małoletni z art. 453¹ i 573 k.p.c.), mogą dokonywać czynności procesowych (w tym zaskarżać orzeczenia sądu), a więc mają zdolność procesową nie tylko w sprawach wynikających z czynności prawnych, które mogą wykonywać samodzielnie, ale i w sprawach, w których ich udział przewiduje Kodeks postępowania cywilnego (tj. dotyczących ubezwłasnowolnienia oraz w niektórych sprawach rodzinnych i opiekuńczych). W tych sprawach traktowani są jak osoby o pełnej zdolności do czynności prawnych, w pozostałych zaś – jakby nie miały zdolności do czynności prawnych. M. Sawczuk podkreśla, że z Kodeksu postępowania cywilnego nie wynika, by małoletni, czy osoba ubezwłasnowolniona posiadali zdolność procesową np. w sprawach o stwierdzenie zgonu, czy o uznanie za zmarłego⁹³, co oznacza, że kodeks taksatywnie wymienia sprawy, w których osobom z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych przyznaje się zdolność procesową. K. Korzan zwraca także uwagę, że osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych nie może działać w postępowaniu cywilnym samodzielnie w sprawach, w których przepisy prawa materialnego wymagają do skutecznego podejmowania czynności prawnych zgody przedstawiciela ustawowego. W takich sprawach czynności dokonuje za nią przedstawiciel ustawowy⁹⁴.

---

⁹¹ E. Wengerek, *op.cit.*, s. 145-146

⁹² A. Zieliński, *Zdolność...*, *op.cit.*, s. 21

⁹³ M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w projekcie k.p.c.*, Nowe Prawo 1962, nr 2, s. 232-233

⁹⁴ K. Korzan, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 114

Wyjątkowo możliwe jest dokonywanie czynności procesowych przez ubezwłasnowolnionego całkowicie, a więc przez osobę bez zdolności do czynności prawnych, ale – co należy podkreślić – tylko w sprawach dotyczących jej ubezwłasnowolnienia (art. 559 § 3 i 560 k.p.c.). W pozostałych sprawach, osoba nie mająca zdolności do czynności prawnych nie ma także zdolności procesowej, nie może więc np. być pełnomocnikiem⁹⁵. Nie może zatem własnym działaniem dokonywać skutecznie czynności prawnych (z wyjątkiem art. 14 § 2 k.c.)⁹⁶ i procesowych. Braku zdolności procesowej nie domniemywa się⁹⁷. Osoba fizyczna nie mająca zdolności procesowej w rozumieniu art. 66 k.p.c. to nie tylko osoba nie mająca w ogóle zdolności procesowej, ale i osoba posiadająca tzw. ograniczoną zdolność procesową, gdy chodzi o sprawy, w których nie może dokonywać czynności samodzielnie⁹⁸. Prawo procesowe odsyła więc do przepisów prawa cywilnego i pozostawia im ocenę, jakich czynności prawnych może dokonywać samodzielnie osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych⁹⁹. Za osoby pozbawione zdolności procesowej czynności podejmuje ich przedstawiciel ustawowy – rodzice, opiekun lub kurator (art. 66 k.p.c.), z wyjątkiem tych czynności, przy których reprezentacja przez przedstawiciela ustawowego nie jest możliwa, jak np. przy zawarciu małżeństwa (art. 11 § 1 k.r.o.), czy sporządzenia lub odwołania testamentu (art. 944 k.c.)¹⁰⁰.

Brak jest automatycznej zależności między zdolnością do czynności prawnych i zdolnością do czynności procesowych (zdolnością procesową)¹⁰¹. W związku z tym, nie można mówić, że zdolność procesowa jest odpowiednikiem zdolności do czynności prawnych, a jedynie, że pozostaje z nią w ścisłym związku¹⁰². Związek obu tych zdolności widoczny jest także w tym, że te same przyczyny, które powodują utratę zdolności do czynności prawnych, powodują także utratę zdolności procesowej¹⁰³. Zaś zdolność do czynności prawnych, tak samo jak zdolność procesowa jest atrybutem osoby fizycznej, której nie można się zrzec¹⁰⁴.

⁹⁵ M. Serwach, *op.cit.*, s. 178

⁹⁶ A. Doliwa, *op.cit.*, s. 237

⁹⁷ M. Sawczuk, *Zdolność procesowa a stan psychiczny strony*, *op.cit.*, s. 1213

⁹⁸ M. Sychowicz, *op.cit.*, s. 309; postanowienie SN z dnia 30 września 1977r., III CRN 132/77, OSNC 1978, nr 11, poz. 204

⁹⁹ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 30 września 1977r., III CRN 132/77, OSNC 1978, nr 11, poz. 204

¹⁰⁰ A. Wolter, *op.cit.*, s. 159

¹⁰¹ Uzasadnienie wyroku TK z dnia 7 marca 2007r., K 28/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 24

¹⁰² Tak też: K; Korzan, *Postępowanie...*, *op.cit.*, s. 115

¹⁰³ M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w postępowaniu cywilnym*, *op.cit.*, s. 45

¹⁰⁴ T. Sokołowski, *Kodeks cywilny...*, *op.cit.*, s. 69

CONTRACTUAL CAPACITY VS. CAPACITY TO SUE OR BE SUED EXEMPLIFIED ON CASES OF PERSONAL AND FAMILY LAW

In doctrine it is accepted that capacity to sue or be sued is a counterpart of contractual capacity, which means that a natural person has got capacity to sue or be sued in the same respect as it is equipped with contractual capacity. There are, however, persons who despite not having contractual capacity or having limited contractual capacity, have got capacity to sue or be sued.

Establishing correlation between contractual capacity and capacity to sue or be sued requires considering the following: 1) whether the capacity to sue or be sued covers the contractual capacity or they are only interrelated, 2) whether it is possible to have capacity to sue or be sued without having contractual capacity, 3) whether a person not having contractual capacity or having it limited have the capacity to sue or be sued in civil proceedings and if it does whether it is full or limited.

Presuming directly contractual capacity for capacity to sue or be sued is not in every respect correct. Since the Code of Civil Procedure does not designate persons having capacity to sue or be sued, it is necessary to refer in that respect to provisions of material law. The Code of Civil Procedure, however, gives exceptions to the rule according to which provisions of material law on contractual capacity prescribe the capacity to sue or be sued. However, some persons with limited contractual capacity (partially incapacitated or minors from articles 453¹ and 573 of the Code of Civil Procedure) have full capacity to sue or be sued not only in cases deriving from legal activities that they are capable to perform but also in cases concerning their incapacitation as well as some cases of family and custody law. Exceptionally, it is possible for a person certified as being mentally unsound, thus a person without contractual capacity to perform procedural activities, but only in cases referring to its incapacitation (articles 559§3 and 560 of the Code of Civil Procedure).

There is no express dependence between contractual capacity and capacity to sue or be sued. Therefore, capacity to sue or be sued cannot be said to be a counterpart of contractual capacity; nevertheless it can be said that they are strictly connected.